

Grefsen kirke sto ferdig i 1940, en langkirke i mur for et nytt boligområde i utkanten av Oslo. På Grefsenplatået ellers var det allerede bygget brannstasjon og i et murhus i Brannvaktveien 13 bodde mor og far og deres to gutter, jeg var den yngste. Kjelsås-trikken hadde ikke kommet lenger enn til Disen, et godt stykke unna. Min far var mest i Halden der han var i gang med sitt store prosjekt, å bygge en møbelfabrikk. For min mor, Randi Aurora Riise, født Langrind, var Grefsen langt ute på landet, og hun forlangte flytting. Det ble Mogens Thorsens gate på Skillebekk, et sentralt Oslo-strøk. Da inntraff Filipstad-ulykken 1943, den største katastrofen i sitt slag under krigen. Et skip med 800 tonn ammunisjon gikk i luften. Over 400 hus ble fullstendig rasert. Mange døde og sårede. Eksplosjonsartede branner i store områder. Selv langt inne i Nordmarka merket man eksplosjonen, vindusrutene på Skjenningsstua ble knust. Omstendighetene for vår familie denne dagen kjenner jeg naturligvis ikke, men min mor snakket om at hun stelte og ammet meg i et tilfluktsrom, antagelig kjelleren.

Denne dagen i mitt liv, 19. desember 1943, var jeg 10 måneder og 2 dager gammel.

Vi flyttet til Halden. Min far, Georg Albert Riise, var i gang med å bygge en møbelfabrikk i Tistedalen. Han var en del av en søskenflokk på åtte, fem brødre, han var den yngste og kom før sine tre søstre. Alle brødrene drev selvstendig i møbelbransjen, som gode sunnmøringer. Far var en urolig sjel med mye fantasi, og satset friskt. Alle formaliteter for prosjektet hans var på plass, men man oppdaget etterhvert at far i farta hadde bygget en fabrikk uten toaletter! Nytt hjem for familien var Villa Kveldsro i sveitserstil i utkanten av byen, på Brødløs. I 2. etg. bodde to eldre søstre og en hund de sa var mannevond. Det skjønte ikke jeg, for hunden var ikke guttevond. Det ble fortalt at jeg pleide å sovne i hagen og bruke hunden som hodepute. Min mor sa at jeg var født snørrete. Forklaringen ble åpenbart år senere, jeg var alvorlig plaget av allergi, og skulle holde meg unna hunder og katter.

Jeg var ett år gammel da min to år eldre bror Jack og jeg skulle bades og mor lot oss leke litt først. Etter en stund ble det så stille der inne, og hun sjekket. Gutteleken gikk ut på at jeg var i ferd med å drukne! Mor påsto at det var på hengende håret. Jeg i alle år reagert negativt i forhold til vann, særlig over hodet; jeg bruker håndduj.

I mitt første leveår bodde jeg altså på tre høyst ulike steder. Først på Grefsen som den gang var for langt ute landet i forhold til Oslo, derfor flytting til Skillebekk der krigens overlegent største smell ble avfyrt, deretter til Halden der jeg såvidt overlevde drukning. Jeg antar at mitt første leveår må ha merket meg på en eller annen måte. Jeg tror selv at jeg har tatt det ut i et undrende sinn: *Hva er dette for slags verden?*

Familien ble større, to søstre kom til, Mona og Grethe og søskenflokk framsto riktig så systematisk, 1941, 1943, 1945 og 1947.

Legger man så til året 1949 får man dette bilde fra farmor Anes feiring av 70 år. Matriarken ville ha vår familie rundt seg:

Jeg likte meg godt på Brødløs i utkanten av Halden, men jeg ble sengevæter. Det finnes sikkert en psykologisk forklaring på det.

1949 er det året vi framsto som velykket på alle plan. Omstendighetene ville det annerledes ganske snart. I en tid med mye dramatik ble det gjort en del dårlige valg. Jeg vil kort kommentere disse, ikke for å være overdommer, men for å fjerne gamle bortforklaringer og fortielser.

Våre foreldre gikk rett inn i Halden-sosieteten, blant annet gjennom Fredrikshald Sangforening, et meget sosialt og fasjonabelt samlingspunkt. Medlemmer med glitrende medaljer over store maver. Far var svært musikalsk og gled elegant inn i rekken av brave tenorer. I 1946 ga de ut kjempebok på hele 500 sider med gull og glitter. Jeg har arvet den, og beholdt den som en kuriositet. Glansen ble borte etterhvert og koret er i beste fall historie. Og det sier en som faktisk har begått en korbok selv, i anekdote-form og i bruk av Handelsstandens Sangforening i Oslo.

Mor og far fikk gode venner i Gjertrud og Thorolf, naboer på Kullveien. Vi kalte dem filletante og filleonkel. Thorolf var pøsemaker og hadde forretning

på Torget med verdens beste pølser. Jeg minnes dem som verdens snilleste og beste. Gjertrud var liten og rund og et eneste stort smil. En gang søster Mona hadde forvillet seg opp i et stillas på veien ble det fortalt at Gjertrud klatret opp og reddet henne. Far utfoldet seg sterkt i selskap med Gjertrud og Thorolf. Han fortalte levende om sine inntrykk fra en togreise han hadde hatt fra Oslo til Halden. Da humret Thorolf lunt og sa at han under sin pøsemaker-utdannelse hadde reist med tog gjennom hele Tyskland og ikke opplevd noe som helst. Viktig var også tante Solveig og onkel Thorbjørn, han var mors bror fra Rjukan for å være formann på fars fabrikk. De fikk leilighet i et uthus rett over gårdsplassen på eiendommen, men etterhvert fikk de seg en tomt i nærheten. Jeg erindrer at Thorbjørn leide meg trygt for å se på tomte. De skulle ha full kjeller under huset og jeg tenkte at jeg har en onkel som graver ut hele kjelleren med spade! Jeg var veldig stolt over å ha slik en sterk og beslutsom onkel!

Far hadde åpenbart mange ideer om hva fabrikkene skulle produsere. Det var ganske forut for sin tid den gang å hente inn utenlandske arbeidere. To polakker, Josef og Tadek, hadde bolig i Villa Kveldsro, høyre kjellervindu på bildet. Jeg har antatt at to møbler i vår families eie er deres verk. Et medisinskapp med innfelt Røde Kors tegn, og et hjørneskap med buet frontdør. Flotte ting i bjørk. Det er alt jeg vet om to hyggelige polakker på 1940-tallet.

Jeg kan ikke huske at det ble snakket om at vi skulle ha hund noen gang, men far dukket opp en vakker dag med en hvalp. Stor stas selvsagt! Vi var flere gutter som straks skulle få gå tur med den. Vi endte i en nabohave. Jeg satte meg på trappa mens kameratene lekte litt for ivrig med hunden, som ikke en gang hadde fått et navn. Jeg vet ikke hvordan det hendte, men plutselig løp hunden bort til meg og beit meg i høyre underarm. Jeg har ennå et minne der, et pent lite arr. Hunden forble navnløs og ikke gammel. Apropos dyr. Far sto plutselig en dag på gårdsplassen med en hest i hestetransport. Han hadde vel en part i den, og vi fikk vite at den skulle stille i et løp på Momarkedet. Det skjedde med hele familien til stede. Det gikk neppe bra, for vi hørte aldri noe mer om den.

Jeg startet som 7-åring på Båstalund skole. Jeg husker ikke noe av undervisningen i den delen av 1. klasse jeg var der. Sterkest inntrykk gjorde det at en gutt skreik og bar seg når vi skulle måles og veies ved skolestart. Hva har du opplevd? tenkte jeg. Det var alltid et problem å stå opp om morran og møte opp tidnok på skolen. Jeg greide det én gang, en vinterdag da det var isete og glatt i skolegården. Jeg så at frøken kom, og hun tok den sikreste veien i ytterkanten, jeg tok den raskeste veien over isen. Dermed kom jeg i alle fall før henne!

Jeg var minst i guttegjengen på Kullveien, og ble behandlet som det. I dag ville vi kanskje ha problematisert det med å snakke om mobbing. Det var ikke i mine tanker. Men jeg husker at gutta en gang lurte meg med Solo på en brusflaske. Det var piss!

Thorbjørn har fortalt en god del om situasjonen for møbelfabrikken. Etter krigen var det nesten umulig å skaffe møbelstoffer. Hans kommentar var. «Vi hadde ingenting å lage møbler av!» Far kompenserte noe økonomisk ved å være lokal møbelagent (selger) i Østfold, en usikker jobb, helt avhengig av andres avtaler.

Våre foreldre hadde tre rimelig veloppdragne barn da Grethe kom. Etter kort tid viste det seg at hun var vesentlig mer urolig. Og ganske riktig, en evighet senere kom diagnosen, ADHD. Mor og far var aldeles uforberedt, og noen hjelp var det ikke å få den gang. De tok da også noen valg som var helt hinsides.

Grethe ble bikkje-bundet på gårdsplassen mens alle andre tuslet omkring henne med normale aktiviteter. Når vi senere flyttet til Oslo fortsatte dette. Flere ganger ble Grethe tapet fast på en stol med tape også foran munnen! Uansett hva som hun hadde gjort, slikt kan overhodet ikke forsvares! Far prøvde å fleipe det bort ved å kalle henne *skrapekaka*. Det var neppe med på å bygge opp hennes selvbilde der og da. Andre i fars familie har bekreftet at de visste om behandlingen av Grethe, men kunne lite gjøre. Bildet til høyre er fra Monas dåp. Det ble aldri noe tilsvarende skrytebilde av Grethe.

Fars Halden-prosjekt sprakk tidlig på året 1951, og da gikk det fort. Vi rømte fra kreditorene i påsken, og jeg kan ikke huske at noen informasjon ble gitt om hva som foregikk. Våre naboer over gårdsplassen, Solveig og Thorbjørn, kom tilbake fra hytteferie etter påske og fant huset tomt. Og kreditorene som ikke fant noen eiendeler hos oss, hadde forsynt seg hos dem! All ære til de to som støttet mor i årene etter, besøkte oss i Oslo, og oppførte seg normalt, uten kommentarer. Vår første natt i Oslo hadde vi hos en slektning. Jeg falt tilbake til gamle synder, sengevæting.

Jeg antar at de tre andre barna, det sosiale liv og problemene med fabrikken ga liten tid til problemene med Grethe. Det er muligens en forklaring, men ingen unnskyldning. Likevel, jeg opplever at Grethe selv har vært den siste til å komme med bebreidelser. Men viktige reelle hendelser skal ikke være fortiet. Det er mye bra å si om våre foreldre. Jeg erindrer at mor en gang ga beskjed om at far skulle rise meg, slikt var alminnelig i de dager, og jeg grudde meg veldig. Far

derimot ga meg noe som kan beskrives som et kjærtegn. Og mor beklaget seg aldri, og hun ble en bauta i årene som fulgte. Far var mye syk og kom aldri riktig over Halden-kollapsen.

På typisk vis dukket et mareritt opp i mitt sinn. Det gikk ut på at jeg krabbet på mine knær på broa over Tista (elva) mens alle andre gikk uanfektet forbi. Marerittet var levende i mange år. Jeg følte lenge sterk tilknytning til Halden.

Men det ble da folk av oss også. Bildet er fra en reunion i 2013, Mona gjestet gamlelandet og gamle venner i Hegdehaugsveien. Vi er på vei inn på Lorry. Vi har som alle andre opplevd våre opp- og nedturer, skuffelser og gleder. Da far lå på Modum Bad i 1960 sendte vi alle fire pluss mor oppmuntrende brev til ham. Mor innledet sitt brev slik:

Kjæreste Georg min